

Noreika Liudas

I vyriausybės finansų viceministras

(1918 11 11–1918 12 26)

III, IV, V vyriausybių teisingumo ministras

(1919 03 12–1919 04 12, 1919 04 12–1919 10 02,

1919 10 07–1920 06 15)

Gimė 1884 08 17 Pasruojės k., Žemaičių Kalvarijos vlsč., Telšių apskr. mažažemio ūkininko trobelninko šiaudinės pastogės samanotoje pirkioje. Lietuvis, katalikas. Vedęs. Žmona Elena (buv. Paškevičiūtė) Noreikienė (1893–1939), kariuomenės gydytojo generolo Augustino Paškevičiaus (1843–1914) ir Justinos Vankovičiūtės-Paškevičienės dukra. Noreikos turėjo 4 vaikus: Juozą, Vytautą, Jurgį ir Algirdą.

Mirė 1928 05 30 Kaune. Per konfliktą kortuojant jį nušovė karininkas Vladimiras Okulič-Kazarinas. Prezidentas A. Smetona, siekdamas palengvinti našlaičių dalią, 1928 m. prisiėmė dviejų L. Noreikos sūnų globą.

1897 m. baigė Alsėdžių pradžios m-klą. Nors L. Noreikos tėvai buvo mažažemiai ūkininkai, tačiau savo guvų ir gabų sūnų kiek galėdami leido j mokslą. Pabaigęs pradžios m-klą, L. Noreika buvo nuvežtas į Palangos prog-ją, kurią 1901 m. baigė. 1905 m. baigė Žemaičių kunigų s-ją Kaune. L. Noreika buvo susipratęs lietuvis, didelis lietuviškos knygos mėgėjas. Dvasinėje s-joje gabus ir visapusiškai išsilavinęs klierikas buvo pasiūstas į Peterburgo dvasinę akademiją. Kadangi L. Noreika

nejautė potraukio kunigybei, tai, pabaigęs tris kursus pats savo laisvu noru iš dvasinės akademijos išstojo. 1908–1909 m. Linkuvos pradinės m-klos mokytojas. 1909 m. įstojo į Peterburgo u-to Teisės f-tą ir 1917 m. jį baigė įgydamas teisininko diplomą.

Nuo 1907 m. pradėjo rašinėti spaudai. Buvo nuolatinis laikraščio „Viltis“ korespondentas, 1914–1915 m. žurnalo „Vairas“ redaktoriaus pavaduotojas, 1915–1917 m. M. Yčo Petrograde leisto laikraščio „Lietuvių balsas“ faktiškasis ir atsakomasis redaktorius, 1916–1918 m. atsakomasis leidinio „Ateities spinduliai“ redaktorius. 1918 m. Vilniuje redagavo dienraštį „Lietuvos aidas“. 1919 m. laikraščio „Tauta“ vienas iš redaktorių. Vienas iš faktiškųjų laikraščio „Lietuvis“ redaktorių. L. Noreika straipsnius spaudoje dažnai pasirašydavo ne tik pavarde, bet ir slapyvardžiais L. N., R-nis, Ruginis ir kt.

Dirbo LDNKŠ CK Peterburge ir Voroneže. Pasak M. Yčo: „Jis (L. Noreika – A. B.) kiek atspėdamas padeda suredaguoti raštus, tiekia patarimų tremtiniams laiškais ir per spaudą, organizuoja studentiją, traukia prie bendrojo tremtinių šelpimo ir jų švietimo darbo, lanko bendrabučius, prieglaudą, dėsto mokyklose lietuvių kalbą ir daug deda širdies tame darbe, vadovėlius ir knygas ruošdamas spaudai.“

1914–1915 m. Lietuvių politikos centro Rusijoje veikėjas. 1916 m. kartu su kitais veikėjais Rusijoje įkūrė TPP, buvo generalinis sekretorius, vėliau vicepirmininkas, pirmininkas. J. Tumas-Vaižgantas savo atsiminimuose taip aprašo tuos įvykius: „1915–1917 m. Petrapilyje Baskovo gatvelėje [...] mano kambaryje kasdieną susirinkdavome trise: aš, a. a. Juozas Kubilius ir a. a. Liudas Noreika tartis, kaip turi aiškiau susikristalizuoti vilniečių viltininkų kryptis. Visi trys buvome viltininkai „smetonininkai“, „voldemarininkai“, na, tautininkai, [...]. Kilo revoliucija, įsigalėjo demokratizmai, kurie šaukte šaukė: kuo tu tiki ir kaip ketini elgtis? Visiems trims buvo aišku: būsimąją Lietuvą, ar ji bus šiočia ar tokia, ar vokiečių ar rusų apžergta, ar visai nebeprisilausoma, vis tiek grįsti tautiškumu. [...] L. Noreika čia buvo didysis mūsų šulas, jis daugiausia ir Tautos pažangos principus formulavo. Vieną kartą Juozas Kubilius giliai įsižiūrėjo man į akis (tai buvo į galą vasaros 1926 m.) ir stačiai paklausė: Juozas Tumai, tu – kunige, tu – pažangusis žmogau, tu – kurs nelabai įtelpi tarp kitų – pasakyk stačiai, kuri valstybės forma tau arčiau širdies: respublika ar monarchija? – Monarchija, – aš atsakiau nemirkčiodamas. [...] L. Noreika ypač karštai tam pritarė. Mes visi trys didžiosios Rusų revoliucijos priešaušryje buvome – monarchistais, visai nenujausdami, jog ton pusėn karas pasuks Lenkiją, Suomiją, Lietuvą, gal ir kitas naujas valstybes; nenujautėm būsimosios Valstybės Tarybos Vilniuje, kuri dvejis metais vėliau nutarė karaliumi kviestis Vilimą Urachą Mindaugo II vardu, o lietuviškojo monarchizmo ideologiją suformuluoti pavedė – Liudui Noreikai, tada jau išėjusiam teisių mokslą. L. Noreika dideliu atsidėjimu surinko visą medžiagą, dėl ko tenka Lietuvai tapti monarchija (politines to laiko sąlygas) ir pridėjo grynai monarchistinės ideologijos. Susidarė trijų lankų brošiūra, [...]. Bet politinės konjunktūros kito, Uracho kandidatūra virto, ir brošiūra išspausdinta nebuvo.“

1917 m. Lietuvių Tautos Tarybos, vėliau Vyriausiosios lietuvių tautos tarybos Rusijoje prezidiumo sekretorius. Dalyvavo 1917 06 9–16 Rusijos lietuvių seimo Petrograde organizaciniame darbe. Pačiame seime užėmė vieną iš svarbiausių vietų, ginant Lietuvos nepriklausomybės rezoliuciją. Pagal M. Yčą: „Vyriausios Lietuvos Tarybos narius sukūšus į Voronežo kalėjimą, jis rizikuodamas savo laisve ir gal gyvybe drauge su a. a. advokatu Spurga ir Feterausku eina pas Mickevičių Kapsuką ir pareiškia jam, kad jeigu kas nors iš mūsų Voronežo kalėjime būtų nužudytas – Kapsukas savo galva atsakytų už tai.“ Grįžęs iš Petrogrado, kartu su Lietuvių vyriausiosios tarybos Rusijoje delegacijos nariais L. Noreika (sekretorius), E. Noreikiene, K. Škirpa pasiūstas

į vokiečių okupuotą Vilnių informuoti Lietuvos Tarybą apie lietuvių pabėgėlių padėtį Rusijoje. Kartu su žmona prieglobstį randa Smetonų namuose. 1918 m. kooptuotas į Lietuvos Tarybą.

Pirmojoje A. Voldemaro vyriausybėje, kai M. Yčą delegavo į Paryžiaus taikos konferenciją, Valstybės Tarybos Prezidiumas L. Noreiką pakvietė dirbti finansų viceministru. Eidamas ministro pareigas, daug prisidėjo prie Teisingumo ministerijos steigimo, teisinių aktų kūrimo. Kaip teisingumo ministras pasirašė „Teisingumo Ministerijos Aplinkraščio papildymą“, „Teisingumo Ministerijos Aplinkraščių 7“, 1919 06 18 kartu su kitais Vyriausybės nariais pasirašė atsišaukimą „Lietuvos Piliečiai“, kuriame pasmerkti bet kokie milicijos ir kariuomenės asmenų veiksmai, nepaisant griežčiausių VRM ir KAM ministrų įsakymų, taikant suimamiesiems ir suimtiesiems piliečiams kūno bausmes. Pasmerkdamą tokius veiksmus Vyriausybė užtikrino, kad visi nusižengę tokiam įstatymui asmenys bus baudžiami. Atsišaukimo pabaigoje patikinta, kad Lietuvos kariuomenė gins teises ir teisėtumą visų jos piliečių „lygiai, be tautos ir tikybos skirtumo“. Kitame tos pačios dienos Vyriausybės narių pasirašytame atsišaukime „Lietuvos Piliečiai“ pasmerkti bet kurie plėšikavimai prieš Lietuvos gyventojus. Atsišaukimo pabaigoje užtikrinta, kad „visi bus šaukiami tieson ir už savo piktus darbus bus baudžiami visu įstatymų griežtumu“. 1919 07 12 pasirašytame Vyriausybės narių (tarp jų ir L. Noreikos) atsišaukime „Lietuvos Piliečiai!“ Lietuvos gyventojai buvo raginami palaikyti šalyje tvarką ir apginti ją nuo „plėšriųjų kaimynų grobikų, kurie neša Lietuvai naujus pančius“. Tos pačios dienos visų Vyriausybės narių pasirašytame dokumente „Pirmoji valstybės vidaus paskola“ Lietuvos piliečiai buvo raginami remti „Tėvynės laisvę“, „Pirkti Valstybės vidaus paskolos bonus“. Pasirašė „Įstatymą apie palengvinimus kaliniams“ (kartu su Valstybės Prezidentu, Ministru Pirmininku ir Ministrų kabineto reikalų vedėju), „Ministerių Kabineto nusistatymą š. m. liepos mėnesio 15 d. Dėl nusikalstamų darbų prieš Lietuvos Valstybę“ (kartu su Ministru Pirmininku ir Ministrų kabineto reikalų vedėju), Teisingumo ministerijos aplinkraščius nr. 8, 9, 10, 11, 12 ir dar kelis kitus, Teisingumo ministerijos įsakymą nr. 169, įsakymo dėl savivaldybių privalomų įsakymų leidimo ir pildymo paaiškinimą (kartu su Ministru Pirmininku). Kelis kartus teisinius aktus pasirašinėjo kaip Ministro Pirmininko pavaduotojas ir teisingumo ministras bei juos kartu leido su šalies Prezidentu (pvz., „Įstatymą žemei pirkti ir keisti“, „Baudžiamojo statuto papildymą ir pakeitimą“). Kartu su šalies Prezidentu pasirašė daug įsakymų, kuriais iš Teisingumo ministerijai pavaldžių valdžios institucijų buvo atleidžiami pareigūnai, o į jų vietas paskirti kiti. K. Griniui suformavus naują vyriausybę, kurioje daugumą turėjo krikščionių demokratų bloko atstovai, į ją nebuvo pakviestas Tautos pažangos partijos atstovas L. Noreika.

Pasitraukęs iš Vyriausybės, L. Noreika nuo 1920 m. vertėsi advokato praktika. 1920 07 30 rinkimuose į Kauno miesto tarybą dalyvavo „Lietuvių vienybės“ sąrašė. 1922 m. dalyvavo Katalikų mokslo akademijos steigime ir buvo

pirmasis jos išdininkas. L. Noreika su J. Pajauju iš lenkų k. išvertė V. Zakševskio „Naujųjų amžių istoriją“, išleistą 1921 m. (antrasis leidimas 1922 m.). 1928 m. dalyvavo steigiant „Pažangos“ AB. 1924 m. vienas iš LTS steigėjų, 1926–1927 m. LTS centro valdybos pirmininkas. Pasak I. Jakubavičienės, L. Noreika buvo ne tik artimas Smetonų šeimos bičiulis, bet ir buvęs daugelio tautininkų laikraščių redaktorius, faktiškai trečiasis asmuo valstybėje, po Prezidento A. Smetonos ir Ministro Pirmininko A. Voldemaro.

Spaudoje rašyta, kad L. Noreika mėgo pakortuoti. 1928 05 naktį iš 28 į 29 d. 4.00 val. ryto „Merkurijaus“ klube Laisvės alėjoje 52, susibarus prie kortų stalo, artilerijos kapitonas Vladimiras Okulič-Kazarinas (totorių kilmės) penkiais revolverio šūviais sužeidė L. Noreiką, kuris nuo sužeidimų 1928 05 30 18.00 val. numirė Kauno miesto ligoninėje. „Lietuvos aide“ nekrologe apie L. Noreiką rašoma: „Niekam, turbūt, neteko girdėti, kad velionis ką nors būtų užgavęs, įtaręs. Jis su visais buvo lygiai geras. Jis kiekviename norėdavo matyti tikrai žmogiškąją vertybę. Krikščioniškos etikos pagrindinis dėsnis: mylėk savo artimą, kaip patsai save; gerbk, brangink kito žmogaus nusistatymus, įsitikinimus – a. a. Liudui Noreikai buvo jo sielos gyvenimo alfa ir omega.“ Pasak A. Merkelio: „L. Noreika buvo gabus, darbštus ir didžios valstybinės išminties vyras. Gyvenime jis visur vadovavosi tautiniais ir religiniais principais, jis ėjo ir dirbo ten, kur jo darbas buvo reikalingas.“

„A. A. Liudas Noreika“, *Tautininkų balsas*, 1928 05 07, nr. 33, p. 2; Alsėniškis, „A. a. Liudui Noreikai atminti“, *Lietuvos aidas*, 1928 06 08, nr. 102, p. 2; Dangerutis A. [A. Merkelis], „Liudas Noreika“, *Lietuvos aidas*, 1933 11 04, nr. 250, p. 9; Yčas M., „A. a. Liudą Noreiką į amžinatvę lydinti“, *Lietuvos aidas*, 1928 05 31, nr. 96, p. 2–3; „Kauno dienynas“, *Tauta*, 1920 07 30, nr. 34, p. 3; „Lietuvos Vals. Tarybos sudėtis“, *Lietuva*, 1919 09 12, nr. 200, p. 1; [Nuotraukos adv. Liudo Noreikos ir jį nušovusio kap. Okulič-Kazarino], *Naujas žodis*, 1928 06, nr. 9, p. 7; „Prie L. Noreikos kapo laidotuvių dieną. Stovi L. Noreikos motina, žmona ir keturi vaikučiai“, *Naujas žodis*, 1928 06, nr. 9, p. 7; Toliušis Z., „Velionis kaipo teisininkas“, *Sekmadienis*, 1928 06 03, nr. 13, p. 1; Vaižgantas, „A. a. Liudas Noreika. Du broūžu. 1928.V.30 d., 44 metų“, *Sekmadienis*, 1928 06 13, nr. 13, p. 2; *LVŽ*, Vilnius, 1918–1920; *VŽ*, Kaunas, 1920.

Grigaravičius A., „Trys viltininkai: [apie „Vilties“ laikraščio redakcijos bendradarbius J. Kubilių, L. Noreiką ir K. Žalį]“, *Kultūros barai*, 2000, nr. 1, p. 73–78; Jakubavičienė I., *Duetas: Antanas ir Sofija Smetonos*, Vilnius, 2016, p. 174; Juodytė D., „Noreika Liudas: [biografija]“, *Pakruojo krašto žmonės*, Kaunas, 2005, p. 90–91; „Noreika Liudas“, *LE*, Boston, 1960, t. 20, p. 409–410; Urbonas V., „Tautininkų periodiniai leidiniai: [bei juose dirbę žmonės]“, *Lietuvos žurnalistikos istorija*, Klaipėda, 2004, d. 2, p. 32–38; Zenevskienė R., *Liudas Noreika bibliografinė rodyklė*, <http://senas.lnb.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/Liudas%20Noreika201001125443.pdf> [žr. 2016 02 29].